

Leven met hoogwater in de Dordtse binnenstad

Dordrecht, stad aan het water. Bron van schoonheid, van economische voorspoed, maar ook van tegenslag. De stad en het water zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Op tal van punten is de aanwezigheid van water zichtbaar.

Havens, peilschalen en vloedstenen verbergen feiten en verhalen, die Dordrecht tot een echte waterstad maken.

Deze route laat de wandelaar stil staan bij 19 plekken in de binnenstad, waar het water soms een vriend en soms een vijand is. Start- en eindpunt zijn op het Statenplein.

1 - De Nieuwstraat Naar een hoger niveau

Vanaf het Statenplein loopt de Nieuwstraat naar een opvallend hoger niveau, in de richting van de Voorstraat. Zonder dat u er erg in heeft betreedt u een dijk. Het is niet zomaar een dijk: het is de laagste zeedijk van Nederland. Deze winkelstraat heeft als taak Dordrecht tegen hoog water te beschermen. De dijk ligt er al lang. Toen de stad zich omstreeks 1100 vanuit een nederzetting begon te ontwikkelen, was de Voorstraat al een wal in een drassig gebied met kreken en riviertjes. De stad groeide om de Voorstraat heen en zo kwam de dijk verder van de rivieren te liggen. Het deel tussen de Voorstraat en het water van de Oude Maas en Beneden Merwede is nog altijd buitendijks gebied.

2 - De Voorstraat Nederlands laagste zeedijk

Een dijk vraagt van tijd tot tijd om verhoging. Maar hoe doe je dat als er huizen op staan? Het gebeurde mondjesmaat, te weinig. Lange tijd ging het goed, tot in 1916, toen het waterpeil tot 3,43

meter boven NAP steeg. Voor het eerst bleek de Voorstraat niet hoog genoeg en liep het water er overheen. In 1953 stond het peil nog hoger, namelijk 3,73 meter boven NAP.

Deskundigen breken zich al jaren het hoofd over de vraag hoe ze de zwakke schakel in de hoogwaterkering kunnen versterken. De Voorstraat is intussen nog even hoog als honderd jaar geleden.

3 - Taankade Laag naast het water

Via een trappetje naast de Nieuwbrug, gebouwd in 1851, komt u uit op de Taankade. De betrekkelijk jonge kade loopt langs de Wijnhaven of Oude Haven. Die laatste naam is volkomen terecht, want dit water vond zeer waarschijnlijk zijn oorsprong in het riviertje de Thuredrith, de naamgever en oorsprong van de stad Dordrecht.

De Taankade is pas in 1961 tot de Nieuwbrug doorgetrokken. Daarvoor was de haven breder en kwam het water tot de huizen en tuinen. Nog altijd zijn de verhoogde tuinen en ramen te zien, ruim boven de gevreesde hoge waterstanden. De Taankade loopt als een van de eerste straten bij hoge waterstanden onder. Het straatgedeelte ligt 1,96 meter boven NAP.

4 - Turfsteiger

Vloedplanken tegen zwakke plek

Langs de langgerekte havens liggen zestien steigers, steegjes die naar het water voeren. De steigers werden vroeger gebruikt voor aan- en afvoer van goederen.

Bij deze steigers toont Dordrecht onverbleemd zijn zwakke plekken. De bebouwing telt hier gaten waardoor bij zwaar weer het hoge water vanuit de haven binnen kan stromen. Het gemeentebestuur vond na de watersnood van 1916 al een oplossing in de vorm van vloedplanken. Het systeem bestaat, bij gebrek aan een waterdichte oplossing, nog steeds. Wel is het systeem iets aangepast. De planken zijn vervangen door stalen schuiven, die vloedschotten worden genoemd. De gemeente plaatst ze nu zelf als gevaar van hoog tij dreigt.

Het vloedschottensysteem blijft bestaan zolang het waterschap en de gemeente Dordrecht nog geen betere oplossing hebben. Het slopen van alle huizen langs de Voorstraat en vervolgens het verhogen van de dijk is een te drastische ingreep. Dijken in de rivier of een damwand op Deltahoogte in de Voorstraatshaven stuit op weer andere bezwaren. Het veranderende klimaat stimuleert deskundigen iedere dag harder over een oplossing na te denken.

5 - Riedijk Zwierende schippers

Zoals iedere stad aan het water had Dordrecht ook een uitgaansbuurt. De Riedijk en omgeving waren er tot kort na de Tweede Wereldoorlog voor Dordtenaren, vreemdelingen en varens-gasten. De verlokkingen bestonden uit cafés, herbergen, bordelen en slijterijen. Schippers en varensgezellen vormden de harde kern van de horecaclientèle. De gevelsteen van het Kleinschippers Gilddhuis op nr. 102 verwijst nog naar het verre verleden.

Bij het overgang naar de nieuwbouw vertoont de Riedijk een ophoging. Voordat de nieuwe woningen werden gebouwd, omstreeks 1990, werd de waterkering hier op Deltahoogte gebracht. Eigenlijk horen de hele Riedijk en Voorstraat op dit niveau te liggen.

6 - Stadswerven Leren leven met water

Rechts van het Papendrechtse Veerhuis, aan de overkant van het riviertje Wantij, ligt nog land braak. Ooit was dit een terrein waar bedrijvigheid heerste, zoals van scheepsbouw en scheepsreparatie. Nu is het de beoogde locatie van de wijk Stadswerven. De gemeente zet alles op alles om de nieuwe, uitdagende stadsuitbreiding van de grond te krijgen. Wonen, werken en nabijheid van rivieren zijn de uitgangspunten.

Bij hoog water kunnen sommige kades, straten en een park onderlopen. Dat past binnen de visie van Urban Flood Management, een project waar behalve Dordrecht ook Hamburg en Londen aan deelnamen. De visie gaat uit van de gedachte dat steden moeten leren leven met water en dat er juist kansen zijn voor architectuur en stedenbouw. Woningbouw in buitendijks gebied, met kans op beheerste overstromingen, past in de nieuwe filosofie.

7 - Papendrechtse veer Reizen over water

Het Papendrechtse Veer was honderden jaren lang de aankomstplaats van veel reizigers. Ze moesten wel bij het Veerhuis (1868) aan wal stappen, omdat vaste oeververbindingen ontbraken. De veerdiensten hebben met de bouw van bruggen en tunnels aan belang ingeboet. De huidige Waterbus maakt deel uit van een uniek netwerk van openbaar vervoer over water, met haltes tot in Rotterdam. Door gebruik te maken van drijvende pontons ontstonden beweeglijke aanlegplaatsen. Handig bij een groot verschil tussen hoog en laag water.

8 - Groothoofd

Drukste rivierenknooppunt Europa

Bij het Groothoofd heeft de wandelaar een geweldig uitzicht over het punt waar drie grote rivieren en één kleine samenkomen. Het Drievierenpunt, zoals deze plek wordt genoemd, is dus feitelijk een vierrivierenpunt. Links stroomt de Oude Maas, vóór de Noord en rechts de Beneden Merwede. Onzichtbaar vanaf dit punt komt rechts ook het Wantij op de

rivieren uit. Papendrecht ligt rechts aan de overkant, Zwijndrecht links. Met 150.000 passerende schepen per jaar vormen de rivieren het drukst bevaren knooppunt van Europa.

De Sint Elisabethsvloed van 1421 gaf de rivierenloop rond Dordrecht, en ook het eiland waarop de stad ligt, grotendeels de huidige vorm. Dankzij de gunstige ligging langs de rivieren groeide Dordrecht uit tot de belangrijkste handelsstad van Holland. De naam Groothoofd duidt op zijn oorspronkelijke functie. Hier was het belangrijkste 'hoofd' van de stad, een punt waar land op de rivier kon worden gewonnen. Kleine, opgehoogde straten zouden bij de vorming van de stad hebben gediend als dijkes, waartussen het nieuwe land ontstond. De hoofden vormden de uiteinden van de dijkes.

9 - Wolwevershaven Water over de kade

De Wolwevershaven is zowel de naam van de haven als de kade. De naam van de haven is ontleend aan de vele lakenwevers die zich hier in de zeventiende eeuw vestigden. Het gemeentebestuur liet de Wolwevershaven in 1609 graven. De kade had, net als tal van andere buitendijks gelegen plaatsen, in het verleden regelmatig te maken met wateroverlast. Dat gebeurde vooral bij een noordwesterstorm op zee, maar soms ook bij overvloedige aanvoer van smelt- en regenwater dat de Rijn afvoerde. Met een hoogte van 2,25 meter boven NAP liep het water al snel tot aan de - verhoogde - deuren. Ernstige water-overlast was er in 1916, maar ook in 1928, 1954, 1962 en 1965. En natuurlijk in 1953, bij de De Ramp op 1 februari. De overlast verminderde na 1970, toen het Haringvliet werd afgesloten en de verschillen tussen eb en vloed sterk werden teruggebracht.

10 - Nieuwe Haven / Knolhaven Pleziervaart bij een wonderlijke brug

Na de stenen Roobrug, de verbinding tussen de twee havens, loopt u door naar de Knolhaven. Het is geen haven, maar de naam van een kade, langs de Nieuwe Haven. Het is de thuishaven van de Koninklijke Dordrechtse Roei- en Zeilvereniging. Aan de Knolhaven lag ook de vismarkt. Aan de linkerkant ligt een pleintje met de unieke gietijzeren luifel van de visafslag. Over de Nieuwe Haven uitgespreid ligt de wonderlijke Lange IJzeren Brug. De brug, met een beweegbaar middendeel, werd in 1855 een houten brug. De

ijzeren opvolger is een ontwerp van stadsbouwmeester Itz.

Met het graven van de Nieuwe Haven is in 1409 begonnen. Na voltooiing vestigden zich aan Knolhavenzijde houthandelaren. Aan de andere kant van de brug, waar de kade ook Nieuwe Haven heet, stonden lang pakhuisen en waren bedrijven gevestigd. Nu is het een echte woonstraat.

11 - Engelenburgerbrug

Huizen in het water

De huizen bij de Engelenburgerbrug maken in één klap duidelijk: Dordrecht, stad aan het water. De bewoners nemen voor lief dat bij hoogwater hun onderwoning wel eens vol loopt of hebben maatregelen genomen aan de gevels. Vlakbij de brug staat een peilschaal.

12 - Vloedsteen Ontsnapt aan De Ramp

Aan het einde van de Korte Engelenburgerkade staat aan de rechterkant een langgerekt pakhuis. Tussen de bordjes Neurenberg en Engeland is op ooghoogte een vloedsteen te zien. Zó hoog stond in 1953 tijdens de watersnood het water.

Op 1 februari 1953 kwamen 1835 mensen op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Eilanden om het leven, toen een zware storm geholpen door springtij dijken deed bezwijken. In Dordrecht vielen twee doden. De stad hontsnapte aan De Ramp, al liepen wel alle binnen- en buitendijkse gebieden van de binnenstad onder water. Dat een drama uitbleef had te maken met de inzet van honderden Dordtenaren, maar vooral met een drama elders. In 's-Gravendeel bezweek een cruciale dijk en liep een groot deel van de Hoeksche Waard onder water, waardoor de druk op

de Dordtse dijken plotseling verminderde. In 's-Gravendeel verdrongen 37 mensen.

13 - Hooikade Hoge deuren en ramen

Met 2.25 meter boven NAP loopt de Hooikade bij hoge rivierstanden of een noordwesterstorm vrij snel onder water. Aan de woningen is te zien dat bij de bouw al rekening is gehouden met wateroverlast. Zo zijn deuren en dorpels een niveau verhoogd, zodat het water van de Oude Maas niet snel naar binnen kan stromen. Ook de woonlaag ligt vaak hoger. Aan het einde van de Hooikade meert de Waterbus naar Zwijndrecht af.

14 - Grote Kerk Hellend op een terp

De Grote Kerk is met zijn karakteristieke stompe toren al eeuwenlang het gezichtsbepalende bouwwerk van Dordrecht. Met de fundering van de toren, die doorloopt tot 7,5 meter onder de grond, werd vermoedelijk in 1339 begonnen. De twaalf miljoen kilo metselwerk rust op een relatief stevige kleiige veenbodem. Al in de twaalfde eeuw woonden hier mensen, rond een tufstenen kerkje. De bewoners hebben de plek waarschijnlijk iets opgehoogd, in de vorm van een terp, waardoor ze minder kwetsbaar werden voor het water.

15 - Pottenkade Verzamelaars van afval

De ligging aan het water vraagt om extra onderhoud aan de huizen. In de jaren 90 zijn grote delen onderwaterstaand Dordrecht op bijzondere wijze gerestaureerd. Bouwwerkers vervingen de stenen van de bijna uiteenvallende muren, tot twee meter onder waterniveau. Ze brachten ook roestvrijstalen pijpen aan, die dienen als riolering. De haven was heel lang een verzamelplaats van rottend huishoudelijke afval, slachtestanten en dierlijke en menselijke uitwerpselen. Nu kun je erin zwemmen.

16 - Stadhuis Huis aan en over het water

Via de Pelsersbrug en de Voorstraat-west bereikt u het Stadhuis, waarvan een deel de Voorstraatshaven overkluist. Het werd in 1383 gebouwd als overdekte markthal voor lakense stoffen. In 1544 namen de bestuurders van Dordrecht de hal in gebruik als 'Stedehuis'. Het collegebestuur en hun ambtenaren weken in 1975 uit naar het moderne Stadskantoor

aan de Spuiboulevard. De gemeenteraad vergadert hier nog wel. Onder de linker leeuw zijn vloedsteentjes te zien.

17 - Visbrug Gotiek boven de haven

Vanaf de Visbrug is de oorspronkelijke gotische stijl van het Stadhuis goed te zien. De bogen boven de vensters zijn belangrijke kenmerken.

18 - Scheffersplein Overkluizing van haven

Loop dwars over het Scheffersplein naar de Wijnstraat. Plein is in dit geval een bedrieglijk woord. Het 'plein' vormt in feite de bedekking van een brug. De pleibrug is een overkluizing van de Voorstraatshaven. Straks ziet u het zelf.

19 - Wijnbrug 'Venetië van het noorden'

De Wijnbrug geeft een mooi uitzicht op het Scheffersplein. De terrassen rusten op de plaats van de vroegere Tolbrug. De houten constructie werd een paar honderd jaar geleden vervangen door een stenen gewelf, dat het plein als het ware optilde.

In 1854 besloot het gemeentebestuur de brug te verstevigen. Aan de zijde van de Wijnbrug werden veertien gietijzeren spanten aangebracht, destijds de grootste gietijzeren overspanning van Nederland. Door de aanbouw van twee delen werd de pleibrug breder. De andere zijde van de Wijnbrug toont Dordrecht op zijn mooist. Niet voor niets beschreven reizigers in het verleden de stad als 'Het Venetië van het noorden' en 'galei in het water'. Even doorlopen en u bent weer op het Statenplein.

www.dordrechtwerktaanwater.nl

Bereikbaarheid en parkeren

A: Waterbus Dordrecht - Zwijndrecht
B: Waterbus Dordrecht - Papendrecht - Hollandse Biesbosch - Sliedrecht
C: Waterbus Dordrecht - Rotterdam (stopt ook in Papendrecht, H.I. Ambacht, Allbasserdam, Ridderkerk, Krimpen a/d IJssel)

Buslijn 9: P Weeskinderdijk - Centrum
Buslijn 10: Centraal Station - P Energiehuis

Parkeergarages Veemarkt, Spuihaven, Visstraat, Drievriendenhof, Maasplaza en Riedijkshaven

Gratis parkeerterreinen Energiehuis en Weeskinderdijk (buslijnen 9 en 10 naar centrum rijden op koopavond, zaterdag en officiële koopzondagen gratis).

Parkeren touringcars

Bewaakte fietsenstalling

Dijk

Vloedsteen

1 De Nieuwstraat

Naar een hoger niveau

2 De Voorstraat

Nederlands laagste zeedijk

3 Taankade

Laag naast het water

4 Turfstieger

Vloedplanken tegen zwakke plek

5 Riedijk

Zwierende schippers

6 Stadswerven

Leren leven met water

7 Papendrechts veer

Reizen over het water

8 Groothoofd

Drukste rivierenknooppunt Europa

9 Wolwevershaven

Water over de kade

10 Nieuwe Haven / Knolhaven

Pleziervaart bij een wonderlijke brug

11 Engelenburgerbrug

Huizen in het water

12 Vloedsteen

Ontsnapt aan De Ramp

13 Hooikade

Hoge deuren en ramen

14 Grote Kerk

Hellend op een terp

15 Pottenkade

Verzamelplaats van afval

16 Stadhuis

Huis aan en over het water

17 Visbrug

Gotiek boven de haven

18 Scheffersplein

Overkluising van haven

19 Wijnbrug

'Venetië van het noorden'

Ontwerp en realisatie: van den Berg & van Schaik reclame, Dordrecht.

